

Fra Didak Buntić — čovjek i djelo, uredili Stipe Tadić i Marinko Šakota, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, 2009., 696 str.

Neizmjereno bogatstvo ljudske osobe postaje različitim znanstvenicima neiscrpnim izvorom otkrivanja novoga o čovjeku, o njegovu početku i njegovu djelovanju. To nam je pokazao i zbornik radova sa znanstvenog skupa *Fra Didak Buntić — čovjek i djelo*, koji je organizirao Institut društvenih znanosti Ivo Pilar iz Zagreba zajedno s Hercegovačkom franjevačkom provincijom Uznesenja Blažene Djevice Marije. Zbornik je objavljen kao prva knjigu Centra za religijske studije Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar. O fra Didaku Buntiću objavljeni su brojni radovi i knjige te su mu godišnje posvećeni *Dani fra Didaka Buntića* što pokazuje da fra Didak, čovjek, hercegovački fratar i svećenik, ostaje trajnim izvorom i nadahnućem traganja za pravednijim, istinitijim, boljim u čovjeku, društvu i Crkvi.

Zbornik je podijeljen na četiri tematske cjeline koje se međusobno sadržajno prožimaju: Socijalno okružje fra Didakova djelovanja (str. 9-110), Spašavanje siromašnih i ugroženih — uzroci i posljedice (str. 181-272), Javno djelovanje fra Didaka Buntića (str. 273-448), Duhovno poslanje i djelovanje fra Didaka Buntića (str. 449-644), s uvodnim uredničkim tekstom i sadržajem te sažetcima na hrvatskom i engleskom jeziku i bilješkama o autorima. Zborniku nedostaje predmetno i imensko kazalo.

U prvoj tematskoj cjelini predstavlja se povijesno, kulturno, religijsko i društveno okružje fra Didakova djelovanja. U prilogu *Fra Didak Buntić i hrvatska politika u Bosni i Hercegovini: u prigodi 100. obljetnice Austro-ugarske aneksije*, Jure Krišto, u svjetlu nove historiografske paradigme nastale koncem prošlog stoljeća predstavlja politička i religijska događanja u Hrvatskoj narod-

noj zajednici te ulogu i djelovanje fra Didaka Buntića u tim događanjima. Fra Didakovu proročku misao nalazi u preporuci da se franjevci i svećenici na bave stranačkom politikom, nego da svoje intelektualne sposobnosti usmjere prema znanstvenom, prosvjetnom i književnom djelovanju, a takva bi preporuka mogla i danas koristiti Hercegovini, zemlji „naranača, smokava i vina“. Marko Babić u radu *Austro-ugarsko zatiranje hrvatskog identiteta u Bosni i Hercegovini* posebice se osvrće na posljedice pripajanja Bosne i Hercegovine Austro-ugarskoj koje se odnose na zatiranje hrvatskog identiteta u području odgoja, obrazovanja i kulture s jedne strane, a s druge na uvođenje bosanskoga zemaljskog jezika u školstvo i bosanske nacije. Tim idejama odlučno su se suprotstavili hercegovački franjevci i Hrvati, nadbiskup Stadler i hrvatski intelektualci. Na kraju rada autor donosi dva dokumenta iz povijesti školstva. Zlatko Matijević u radu „*Zablatiše me djeca!*“: *fra Didak Buntić između Hrvatske težačke i Hrvatske pučke stranke (1919.—1922.)* te-

matizira nastajanje Hrvatske težačke stranke i Hrvatske pučke stranke te posebice odnos fra Didaka Buntića prema njima. Nakon povijesno-političkog okvira, Ivan Markešić u prilogu *Vjerske i crkvene prilike u Bosni i Hercegovini nakon I. svjetskog rata* donosi povijesno-religijski okvir djelovanja fra Didaka Buntića koji obuhvaća kraj osmanlijske vladavine, austrougarsko zauzeće Bosne i Hercegovine te nastanak Države Slovenaca, Hrvata i Srba i Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, ističući da su nove vlasti svoju društvenu legitimaciju stjecale i preko etabliranih religijskih zajednica. Nakon povijesnog, političkog, kulturnog i religijskog okvira, u Zborniku se u dva članka tematizira hercegovačka poljoprivreda i prirodno okruženje. U prvom članku, koji je napisao Jakov Pehar, riječ je o osposobljavanju seljaka za uzgoj duhana, jabuke, smokve, trešnje, oraha, vinove loze te o poukama o stočarstvu, pčelarstvu, pošumljivanju i melioraciji polja u fra Didakovo doba. Prilog je naslovljen *Poljoprivreda Hercegovine u vrijeme fra Didaka Buntića*. Anđelko Vrsaljko u radu *Fra Didakovo poimanje ekološko-biološkog bogatstva Hercegovine: Pjesma u prozi*, nakon tematiziranja ekotopskog i biološkog bogatstva Hercegovine, predstavlja fra Didaka Buntića u njegovu providonosnom poslanju: hercegovački krš želio je zaodjenuti zelenilom, regulirati i meliorirati potopljena polja te poučiti stanovništvo u poljodjelstvu. Na kraju te tematske cjeline, ponovno se govori o povijesnom okviru u radu *Doticaji hercegovačkih franjevaca s bačkim Hrvatima od fra Didaka Buntića do fra Dominika Mandića i biskupa fra Alojzija Mišića* Krešimira Bušića, koji se osvrće na događaje unutar autohtone hrvatske zajednice bačkih Hrvata-Bunjevaca od osnutka Kraljevstva SHS/Kraljevine Jugoslavije do njezina raspada i na njihove političke, kulturne i religijske povezanosti s hercegovačkim Hrvatima,

a u njihovim prvim doticajima znatnu ulogu imao je uz biskupa fra Alojzija Mišića i fra Didak Buntić.

U tematskoj cjelini »Spašavanje siromašnih i ugroženih — uzroci i posljedice« Vladimir Puljiz u radu naslovljenom *Prilike u Hercegovini i spašavanje gladne djece u Prvom svjetskom ratu s podnaslovom Osvrt na socijalne i gospodarske prilike, uzroke gladi i ulogu hrvatskih humanitarnih organizacija u spašavanju hercegovačke djece* osvrće se na socijalne i gospodarske prilike, uzroke gladi i ulogu hrvatskih humanitarnih organizacija u spašavanju hercegovačke djece ističući posebice društvenu solidarnost Slavonije prema Hercegovini. Marinka Bakula Anđelić i Dražen Kovačević u zajedničkom prilogu *Živi smo!* iznose dijelom rad socijalnih aktera Središnjeg zemaljskog odbora i socijalno djelovanje fra Didaka Buntića uz nekoliko osobnih svjedočanstava o gladi u Hercegovini te nadzoru nad djecom tijekom boravka kod udomitelja i pravilima kojih su se morali pridržavati udomitelji kako bi se zaštitili interesi i dostojanstvo djece. Rad je samo uvod ili početak znanstvenog istraživanja organizacije te povijesnoga i socijalnog djelovanja navedenog razdoblja u okviru teorije socijalnog rada. Na kraju toga tematskog bloka nalazi se zaseban i vrlo opsežan rad mladih znanstvenika Hrvoja Malčića i Mislava Gabelice pod naslovom *Spašavanje gladne djece iz Bosne i Hercegovine u vrijeme Prvog svjetskog rata*, koji u kolonizaciji djece, pored humanitarnoga i karitativnog aspekta, vide prije svega njezin politički vid koji je u početku bio nacionalni, a koji potom sve više postaje jugoslavenski. Prema autorima, pozitivna strana kolonizacije djece bila je humanitarna solidarnost prema siromašnoj djeci iz Hercegovine s jedne strane, a negativna strana kolonizacije djece, od kojih je trećina bila pravoslavne vjere, to što je otvorila put »stalnoj srpskoj kolonizaciji Sla-

vonije, Srijema te Bačke i Banata, što je na poslijetku uzrokovalo potpunu integraciju Bačke, Banata i većeg dijela Srijema u srpski nacionalni teritorij«.

U trećem tematskom bloku, »Javno djelovanje fra Didaka Buntića«, Draženko Tomić u radu *Fra Didak Buntić — suvremenik »Kršćanske obitelji«* predstavlja fra Didakovo prosvjetno i humanitarno djelovanje, zatim dijelom njegovo gospodarsko, graditeljsko i političko djelovanje, koji su posredovani časopisom *Kršćanska obitelj*, koji su uređivali hercegovački franjevci. U prilogu *Fra Didak Buntić — prosvjetitelj hercegovačkog puka* fra Marinko Šakota iscrpno govori o učinkovitom Didakovu prosvjetljivanju hercegovačkog puka s pomoću osnivanja Seljačkih škola ili tečajeva za nepismene. Kako je fra Didak bio zajedno s najmanjima i najsiromašnijima, i njegovo političko starčevićansko djelovanje kao i njegovo političko djelovanje u Hrvatskoj narodnoj zajednici i Hrvatskoj pučkoj stranci, ističe Ivica Šarac u prilogu *Političko djelovanje fra Didarka Buntića*, ide odozdo, od naroda, od zadovoljavanja njegovih duhovnih, gospodarskih i kulturnih potreba. Usporednom metodologijom prepoznavanja bitne sličnosti i taktičke razlike nacionalno-preporodnog djelovanja, u kulturno-prosvjetnom, gospodarsko-socijalnom i nacionalno-političkom smislu istarskog biskupa Jurja Dobrile i hercegovačkog franjevaca fra Didaka Buntića govori Stipan Trogrlić u radu *Nacionalno-preporodni rad biskupa Jurja Dobrile i fra Didaka Buntića — sličnosti i razlike*. Fra Robert Jolić u radu *Fra Didak Buntić i Brotnjo* opisuje obitelj i mjesto rođenja fra Didaka Buntića i povijesnost njegova odnosa prema Brotnju, koje je unaprijedio u gospodarskom, kulturnom i duhovnom smislu. Na kraju toga dijela Zbornika fra Ante Marić u prilogu *Fra Didak Buntić učitelj, profesor i direktora Velike franjevačke klasične gimnazije na Širo-*

kom Brijegu osvrće se na njegov odgojni i obrazovni rad na mjestu profesora i direktora Velike franjevačke klasične gimnazije na Širokom Brijegu te iscrpno predstavlja brojne dokumente o učenicima i nastavnicima.

Četvrtu tematsku cjelinu, »Duhovno poslanje i djelovanje fra Didaka Buntića«, otvara fra Ivan Dugandžić. U prilogu *Vjerničko nadahnuće fra Didakova karitativnog djelovanja* biblijski i evanđeoski utemeljuje Didakov život i djelovanje, koje poput sv. Pavla obilježavaju sloboda i hrabrost, odlučnost i dosljednost, predanost u Božju providnost, spremnost na potpunu samozatajnost u služenju Bogu i čovjeku. Stipe Tadić, u radu *Fra Didak Buntić — karizma i/ili institucija*, sa socioreligijskog zrenika promatra ukupno djelovanje fra Didaka Buntića kao proročko karizmatičko društveno djelovanje koje obilježavaju odvažnost, kritičnost i zauzetost za opće dobro. Fra Ivan Leutar ističe pak u svom prilogu *Djelatna ljubav fra Didaka Buntića* da se milosrdno djelovanje fra Didakovo zrcali u kršćanskim tjelesnim i duhovnim djelima milosrda za konkretne potrebe stanovništva i franjevačke zajednice. Fra Šimun Šito Ćorić, primjenjujući metodologiju »studija slučaja«, u prilogu *Intrapsihički svijet fra Didaka Buntića u svjetlu njegovih istaknutih vrijednosti — psihohistorijskih pristup* posebno se osvrće na Buntićevu pisanu riječ, na pisanu riječ drugih o fra Didaku i na kontekst nastajanja tekstova o Buntiću. U tom smislu, predstavljajući zbirne rezultate istraživanja, istaknuo je da se o fra Didaku može govoriti kao o »svecu naših dana«. U radu *Kako vjerujemo, onako i djelujemo s podnaslovom Usporednice franjevačke karizme služenja u životu i djelu fra Didaka Buntića i bl. Marije Propetoga Isusa Petkovića*, Katica Knezović predstavlja redovničke, socijalno-gospodarske i duhovno-pastoralne usporednice između s. Marije Pro-

petoga (proglašene blaženom) i fra Didaka Buntića kao uzore svetog života nadahnutog redovničkim franjevačkim siromaštvom koje se zrcali u služenju Bogu i čovjeku, a poglavito u služenju najmanjima i najpotrebitijima. Ante Sekulić u prilogu *Duhovnost i dobrota fra Didaka Buntića* promišlja o fra Didaku iz zrenika obiteljskoga katoličkog odgoja, redovničkog odgoja i stožernih kršćanskih kreposti (vjere, ufanja i ljubavi) te iz zrenika Didakova djelovanja za opće dobro u obliku prosvjetiteljskog i socijalnog rada. Na kraju četvrtog dijela nalazi se prilog Juraja Batelje, naslovljen *Kanonski propisi Katoličke crkve za proglašenje blaženim i svetim i fra Didak Buntić u njihovu ogledalu*, koji prikazuje povijesnu praksu proglašavanja blaženim i svetima u Katoličkoj crkvi te odredbe i propise koji ih danas strogo reguliraju. Proučavajući glas svetosti, život i djelovanje fra Didaka Buntića autor zaključuje da danas još nije moguće potvrdno odgovoriti na pitanje jesu li ga »djela i u nebo uzdigla«. Proučeni spisi i svjedočanstva omogućuju znatan, ali ne cjelovit pogled na fra Didakovu duhovnu baštinu i duhovnu veličinu, a za beatifikaciju je od presudne važnosti »fama sanctitatis«, glas svetosti te neosporavan i u svemu izvanprosječan kršćanski život. Neophodno je prikupiti sve dokumente koji mogu pridonijeti širem i dubljem uvidu u duhovni značaj Didakove osobnosti i opravdati postupak mogućeg uzdizanja na čast oltara.

Zbornik se upravo nalazi na tragu prikupljanja novih dokumenata uz već postojeće poznate dokumente. Stoga su njegovi znanstveno-stručni prilozi relevantan znanstveni i stručni doprinos boljem i svestranijem razumijevanju osobe, života, poslanja i djelovanja fra Didaka Buntića. Naime, svi prilozi, premda s različitim znanstvenim dosegom disciplina unutar koje se proučava osoba fra Didaka Buntića, predstavljaju znanstveni i stručni doprinos društveno-hu-

manističkim znanostima s jedne strane, a s druge imaju za svrhu što je više moguće cjelovitije razumjeti čovjeka, hercegovačkog franjevca i svećenika fra Didaka Buntića, čija punina duhovnog života, svakako, ostaje otvorena daljnjim znanstvenim istraživanjima.

• Vine MIHALJEVIĆ

Nada KISIĆ KOLANOVIĆ,
Muslimani i hrvatski nacionalizam 1941.—1945., Školska knjiga, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2009., 450 str.

Autorica u knjizi mješavinom historiografskoga i politološko-sociološkog pristupa i izričaja raščlanjuje sve bitne sastavnice odnosa muslimanskih društvenih elita prema hrvatskom nacionalizmu i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH). Iako to podrobno ne elaborira, čini se da je kao polazišnu osnovicu tumačenja prihvatila shvaćanje o NDH kao pokušaju oživotvorenja autentične (hrvatske) nacionalne države, a ne kao »kvislinškoj« i »fašističkoj« tvorbi suprotstavljenju hrvatskoj političko-nacionalnoj predaji. Tako shvaćena polazišna osnovica može se dodatno potkrijepiti upravo u knjizi opisanim značajkama odnosa glavne struje muslimanske društvene i vjerske elite prema NDH, a koji se kretao od prihvaćanja konkretne hrvatske države kao konačnoga okvira za razrješenje političko-nacionalne i državno-pravne problematike muslimana i Bosne i Hercegovine, do lojalističke rezignacije i pasivnog iščekivanja svršetka cjelokupne (svjetske) ratne konstelacije.

Upravo zato autoričina teza iz predgovora da je NDH »definitivno otela muslimane hrvatskom tijeku« proturječi ostalim činjenicama iz knjige, jer je tako opisani naknadni razvitak zapravo nastupio kao posljedica sloma NDH proisteklog iz drugih okolnosti, nepovezanih s držanjem bosansko-hercegovačkih muslimana i njihovih društvenih elita prema hrvatskom nacionalizmu i konkretnoj državnoj stvarnosti. Uz to može se zaključiti da je rasuđivanje te vrste više autoričina koncesija suvremenoj hrvatsko-bošnjačkoj političko-nacionalnoj konstelaciji negoli istinska refleksija povijesne stvarnosti. S tim u vezi čini mi se dvojbenim i smještanje predmeta istraživanja u kon-

tekst »hrvatsko-muslimanskih« odnosa, jer je riječ o muslimanskim protagonistima hrvatskog nacionalizma. Zato bi se svaki opis toga kompleksa odnosa trebao dosljedno označivati »katoličko-muslimanskim«, što je pravi okvir konkretne povijesne stvarnosti, ili »hrvatsko-bošnjačkim« ako je suvremena političko-nacionalna konstelacija njegova polazna točka.

Knjiga je podijeljena na nekoliko većih istraživačkih cjelina u kojima se iscrpno preko gotovo svih relevantnih izvora raščlanjuje problematika obuhvaćena naslovom i šire. Tako se uvodno opisuje povijesni odnos »hrvatskog etnocentrizma« (sic!), što se čini neprikladnim i nejasnim pojmom, a zapravo (različitim) modernih hrvatskih nacionalnih ideologija i njihovih nositelja prema Bosni i Hercegovini i muslimanima, od Ante Starčevića, Ive Pilara, Stjepana Radića, Vladka Mačeka, do Ante Pavelića i ustaškog/nacionalističkog gibanja kao nositelja suvremenoga hrvatskog nacionalizma pretočenog u stvarnost NDH. Ukratko, »diskurs« o bosansko-hercegovačkim

